

Posudek oponenta disertační práce

Michal Zlatoš, *Americká filosofie s důrazem na problematiku času. Temporální aspekty v díle Peirce, Jamese a Whiteheada*

Vypracoval doc. Aleš Novák, Ph.D.

Předložená práce vyplňuje *desideratum*, totiž důkladné zpracování v tuzemsku málo diskutovaného filosofického směru pragmatismu v podobě tematizace náročného motivu času v díle tří klíčových postav tohoto myšlenkového směru. Lze se jen podívat, proč nebyl do výčtu zahrnut John Dewey, byť je v práci uváděn jako milník pro časové ohraničení pragmatismu v jeho „prime time“. Vysvětlení jsem v práci nenašel a prosím o jeho doplnění v rámci obhajoby. Téma času je notoricky obtížné, leč zásadní a zejména kontextu v tuzemsku rozšířeným fenomenologicky orientovaným zkoumáním se jedná o zásluhný počin, který do budoucna může umožnit bližší komparaci či vzájemné kombinace obou přístupů. Práci však diskvalifikuje žalostná jazyková úroveň, jež při velkém rozsahu textu o to více ztěžuje již tak náročné téma. Kdyby se uvažovalo (*a že by se mělo!*) o případné publikaci předložené práce, tak v současné podobě rozhodně *není* publikovatelná.

Chod a struktura práce je logicky rozvržená (vyjma nepochopitelné absence Deweyho) a má stoupající tendenci jak co do náročnosti, tak kvality – ovšem s výjimkou závěrečné páté části „Tázání po čase“, jež je zklamáním a představuje spíše soubor duchaplných úvah na téma čas nežli nějakou syntézu, diskuzi či hlubší vytěžení získaných poznatků. Největší pozornost se věnuje Charlesi Peircovi, jenž smí být považován za „otce zakladatele“ pragmatismu coby myslitelské pozice či směru. Autor si osvojil Peircovo triadické uvažování a celý peircovský úsek rovněž rozčlenil do tří triád. Do jaké míry se v tom zračí novoplatónské, *nota bene* vysloveně *trojiční* paralely či předpoklady? Zejména faneroskopická triáda Prvost – Druhost – Třetnost vysloveně volá po *moné – proodos – epistrofé*, ve kterém nelze nevidět a nemyslet Otce, Syna a Ducha Svatého. Vůbec specificky pojaté křesťanství ležící v základu pragmatismu a všeho (tradičního) amerikanismu je implicitně přítomné, leč tematicky nezmíněné. Dalo by se říci, že Peirce se pokoušel myslet ontotheo-logii či onto-theo-logicky *sensu Heideggeri*? Nebo ještě radikálněji: zda Peirce pokouší myslet Boží mysl *těsně před* okamžikem Stvoření, jako tomu je v případě Hegelovy *Wissenschaft der Logik*?

Výše zmíněná souvislost pragmatismu s fenomenologií je zmíněna v části věnované Wiliamu Jamesovi, kde se podává alternativní, a přitom (v původním smyslu tohoto slova) *avantgardní* verze popisu vnitřního časového vědomí bezmála *sensu Husserli*. Klíčovým pojmem je pozornost, kterou již mladý René Descartes považoval za klíčovou kompetenci filosofa, na což – bez explicitní vazby

na *Cartesia* – navázal nejpozději po druhé světové válce Martin Heidegger. To přivádí do věcné i strukturní souvislosti Jamesovu „čistou zkušenost“ a Heideggerovo „čisté nalézání“ (něm. das reine Finden), jež je bytostně jiným typem zpřístupňující zkušenosti nežli apofantický *logos* a zpředměňující představování. Lze Jamesovu pozornost věcně i strukturně komparovat s klasicky fenomenologickým pojmem intencionality? Jak James – pokud vůbec – specifikuje svůj pojem zkušenosti oproti klasikům britského empirismu, jako byli zejména Locke a Hume?

Procesuální myšlení Alfreda Whiteheada se koncentruje okolo pojmu událost, která harmonizuje jednotu a mnohost, stálost a pomíjení tím, že ustavičný proces „temporalizace je realizace“, tzn. stávání se konkrétní věci (lat. res). Kromě platónských aluzí se zdá být zásadní Leibniz a jeho silový koncept reality coby předzjednané harmonie. Událost, jež se utváří svým děním, je tak oním nietzscheovským „udělit nastávání *rařbu charakteru* bytí“, což může být přesně význam Whiteheadova dikta „temporalizace je realizace“. Nad rámce výkladu by mě jen zajímalo, zda a případně jak moc je Whiteheadův koncept události přítomen a „při díle“ u Alaina Badioua?

Předloženou práci doporučuji k obhajobě.

21. srpna 2024

doc. Aleš Novák, Ph.D.

Fakulta humanitních studií

Katedra filosofie